

Vänd er inte bort

Vänd er inte bort av **Johanna Nilsson** är en av texterna i antologin *Vi måste börja med barnen*, som kommer ut i början av februari på Ordfront förlag. Redaktör är journalisten och författaren **Ylva Mårtens** som i många år arbetade med radioprogrammet *Barnen* i P1. Så här skriver hon i bokens förord:

”Från och med 1 januari 2020 är FN:s konvention om barnets rättigheter, eller som den kallas i vardagligt tal barnkonventionen, en del av svensk lag. Men har vi verkligen förstått vad det innebär? Kan Sverige leva upp till barnkonventionens intentioner som vårt land ser ut idag? ” /.../ Idén med antologin är att lägga brännande samhällsfrågor där barnen är i fokus bredvid varandra. Att mellan två pärmar se vilken samhällelig kraft dessa frågor har tillsammans. Antologin innehåller 18 essäer – lika många som de år människan är barn och ung, omyndig och beroende av sina föräldrar eller andra vårdnadshavare. ”

SocialPolitik är glada att få förhandspublicera Johanna Nilssons text:

Vänd er inte bort

Jag går förbi en skolgård, stannar till och ser mig själv. Där borta, lutad mot staketet, med en bok i handen ...

Hej jag!

Åh, hej.

Jag låtsades vara uppslukad men hade full koll på omgivningen. Jag var tio och känslig men inte så hudlös att allt gjorde ont, helt enkelt därför att ingenting jättejobbigt ännu hade hänt. Nej, jag hade inte blivit vidrörd av tystnadsvåldet, de bortvända ryggarnas terror och den begynnande rädslan för att Hesheten & co skulle ställa sig i vägen för mig igen och igen. Jag låg i mitten på Poppislistan över tjejer som sattes upp lite då och då på väggen i skolkorridoren. Det förekom även en Poppislista över killarna, till vilken jag bidrog demokratiskt med min egen röst. Jag tyckte synd om dem som kom längst ner, men någon måste bli jumbo, precis som i de skidtävlingar jag då och då deltog i. Helt ärligt så funderade jag inte så mycket på det. Man gör väl inte det tills man råkar illa ut själv eller har någon i sin absoluta närhet som gör det. Att jag under rasterna ibland stod för mig själv och läste berodde på att jag älskade att läsa. Att jag hade full koll på omgivningen berodde på att det verkade som en god idé. Jag var ingen grupp människa men jag funkade ändå i grupp. Jag var smart men hade ännu inte blivit plugghästen som måste ha alla rätt jämt. Jag var bjuden på klassfesterna. Jag bytte luktsuddigum med alla andra och spelade fotboll på rasterna. Jag kunde hoppa över plinten.

Det kunde inte Norrländskan. Hoppa över plinten alltså. Norrländskan som blev så grovt kränkt under mellanstadiet att det måste sitta djupa ärr i henne ännu. Hon var nyss inflyttad. Hade dialekt. Åt konstiga saker (=palt). Hade udda

kläder (minns jag inte). Luktade skumt (minns jag inte heller). Det gick rykten om hennes underliga föräldrar (kommer inte ihåg vad som sades). Inte heller var hon bildskön (de flesta är inte det) och så var det gympan (sant, men ändå inget giltigt skäl). Plinten. Plintjäveln. Den fastnade hon på.

Jag vill bränna upp all världens plintar! Till alla politiker och rektorer vill jag rikta denna uppmaning:

BRÄNN PLINTARNA!

Fast nej förresten, det är ju inte plintarnas fel. Det är människornas. Den fysiskt överlägsne prioriteras fortfarande. Vi tror sedan Darwins dagar att den fysiska förmågan är viktigare än den sociala. Detta trots att vi idag vet att vi har överlevt som art genom solidaritet, gemenskap och samarbete, snarare än genom råstyrka. Vi borde därför kunna lämna vissa av Darwins idéer bakom oss. En vältränad kropp är numera mest viktig när man går på gym, den behövs inte för att gå ut och jaga, de flesta har numer en butik att gå till. Man kan vara en soffpotatis och ändå överleva. Ändå fortsätter plinthoppandet i skolorna. Det är naturligtvis viktigt att vara hälsosam, alla behöver ett visst mått av styrka, smidighet, uthållighet och balans, men mot plintarna kommer jag alltid att hysa ett visst mått av agg; de symboliserar vad som fortfarande applåderas och vilka som vid en första grym utgallring sorteras bort.

Jag är rätt säker på att Norrländskan hade klarat sig bättre om hon kunnat hoppa över plintar. Norrländskan som av ett outtalat kollektiv omedelbart utsågs till *Den som vi ska hata från och med idag*. Ett outtalat kollektiv som antagligen pustade ut inombords. *Inte jag den här gången heller*. Fast jag hatade inte Norrländskan. Jag tyckte inte jättemycket om henne heller, men hon var helt okej att umgås med. Vi träffades ibland efter skolan, hon bodde bara ett kvarter bort. Vi gillade båda att läsa böcker och hon hade ett intressant rum.

Jag gjorde henne inte illa. Eller jo, kanske, genom att inte säga ifrån när hon blev knuffad, skrattad åt och förnedrad. En gång på en klassfest lurades hon att en av topp tre-killarna på Poppislistan gillade henne. *Ha ha!* Nej, jag sa inte ifrån för jag hade själv börjat bli utanför och ville inte förvärra det genom att ta strid för fel person. *Feg. Fegare. Fegast. Sant. Jag erkänner. Förlåt mig. Förlåt, förlåt, förlåt.* Men jag var bara ett barn i barnens våldsamma universum – ett universum som är en spegelbild av vuxenvärlden.

Ja, våld bland barn beror på våld bland vuxna. För man lär sig av de större. Med våld menar jag även det våld som består i att man (de vuxna) låtsas vara blind och döv, att man intalar sig att det bara handlar om en naturlig fas som säkert går över.

Ytterligare en våldshandling, som lätt glöms bort, begås mot mobbaren när man som vuxen och införstådd med skeendet ändå inte säger till hen. Det. Är. Våld. Att låta ett barn få fortsätta att begå våld. Eftersom man underlåter att ge barnet en chans att få en mycket bättre start i livet. För det är ingen bra start att ge sig på någon annan.

En stilla undran: hade Norrländskan klarat sig bättre om internet hade funnits 1984? Hade jag? Internet har på många sätt fått mänskligheten att framstå som elak, snarstucken och bitter. Människor spyr galla över varandra hejvilt i skydd av skärmen och anonymiteten. Teknikens utveckling tycks inte leda till medmänsklighetens utveckling. Samtidigt kan Internet vara den enda räddningsplanka som finns för de utstötta som där kan hitta likasinnade.

*

Det var under åren som följde, det sista på mellanstadiet och de tre på högstadiet, som formade mig som mest. Ja, det är i alla fall min tro nu. Vad hände? Jag fick plötsligt inte vara med. Någon gång under sommarlovet mellan femman och sexan gick Ögonfransarna som länge varit min bästis, över till det coola tjejjänget i klassen. Utan förklaring. Jag skämdes så över att

jag blivit bortvald att jag svepte en egen tystnad runt mig. Samtidigt hoppades jag att någon ändå skulle se och höra mitt tystnadsskrik.

Ingen såg. Ingen hörde. Ingen frågade någonting på väldigt många år. Men så var jag också en lysande skådespelerska. Man blir det när man tror att allt man drabbats av är ens eget fel. Ångesten accelererade. Under långrasterna gömde jag mig på biblioteket. Jag åt hellre ingenting alls än satt i matsalen och kände mig utstirrad av alla som tittade bort. *Värdelös, mer värdelös, ännu mer värdelös.* När någon ändå sträckte ut en hand och på riktigt verkade vilja lära känna mig, så vågade jag inte ta emot den.

Jag blir så ledsen nu. Så himla onödigt. Så mycket som gått förlorat. För jag har inte alls blivit starkare. Nej, man blir inte alls starkare av allt som inte dödar en. Man. Nöts. Ner. Klarar man sig bra ändå så är det trots allt och inte tack vare.

Var höll *artikel 2* i barnkonventionen hus när jag började utveckla självhat på grund av utanförskap? Vilken vuxen i min närhet stod upp och röt:

Alla barn har lika värde och lika rättigheter. Inget barn ska diskrimineras. Det innebär bland annat att barn inte får diskrimineras på grund av exempelvis härkomst, funktionsnedsättning eller religion. Vidare får inte barn diskrimineras i förhållande till vuxna eller andra barn.

Eller. Andra. Barn. Får inte. Diskrimineras. Åh – vad hjälper väl vackra ord?!

Fast å andra sidan så måste man ju börja någonstans och ... jamen varför rev ingen ner Poppislistorna i korridoren? De var inte direkt hemliga. De sattes upp om och om igen. Det pratades om dem. De skickades runt i klassrummen under lektionerna. För många blev Poppisbetyget det allra viktigaste. För mig? Inte det viktigaste. Nej. Men definitivt

avgörande. Och då fanns inte ens internet eller mobiler. Mobbarna fick nöja sig med att busringa, mula och pula och förtala, lägga bajs i någons brevlåda, himla med ögonen åt, flina mot, vända ryggen till, behandla som luft. Inte bjuda på festen. Gå rakt in i.

Oj, jag råkade trampa på en fluga.

Vill du fram eller?

Med sina cyklar bildade de en mur. Flinande. Jag låtsades cool, låtsades att det var lite av en uppvaktning. Egentligen var de kära i mig alla tre. Särskilt Hesheten som jag tävlade mot i den inofficiella smarthetstävling som pågått mellan oss från skoldag ett.

Du, vill du fram eller?

Nej, varför skulle jag vilja det? Det var ju bara bra med den extra motion jag fick om jag istället tog den där jättelånga omvägen hem. Den omväg som jag tvingades ta allt oftare eller som jag tog för säkerhets skull, för att slippa dem.

Jag var 12. Jag var 13. Jag var 14. Vid 15 tog anorexin över, då lade de av med cykelterrorn, jag vet inte varför, kanske tyckte de att de vunnit på något sätt. Hesheten fanns dock kvar och höll på med sina gliringar och flin – ett slags lågintensivt trakasserande. Han var så mot andra också. Somliga människor gillar att trampa på andra. Hesheten var en sådan. Vad ska vi göra med de barn som är elaka bara för att de får chansen och trivs med det?

Jamen de är ju bara barn och vet inte vad de gör!

Det tror jag bara på om det handlar om väldigt små barn eller om barn som ständigt utsätts för våld i sin hemmiljö – som ett sätt att lösa konflikter eller fördela makten. Annars lär man sig rätt så snabbt vad som är rätt och vad som är fel. Det egna samvetet är det egna ansvaret. Det kommer en dag då man

inte längre kan skylla på sina föräldrar eller på våld som går i arv. För egen del hade jag velat trycka upp barnkonventionens artikel 19 i ansiktet på Hesheten:

Alla barn har rätt att skyddas mot fysiskt eller psykiskt våld, utnyttjande och vanvård när de är i föräldrarnas, andra vårdnadshavares eller annan persons vård. Samhället ska ha olika sociala program för att ge barnet och den som har hand om barnet stöd, liksom på andra sätt arbeta förebyggande.

Men hade det hjälpt? Hade Hesheten blivit snäll?

*

Märker att jag är lite skakig nu. Jag kanske borde tackat nej till att skriva den här essän. Jag har gått vidare. Visst har jag väl?

För något år sedan satt jag på Kulturhuset i Stockholm och redigerade en text. Innan jag gick hem gick jag på toaletten för att bajsa. Jag lyssnade samtidigt på radio i lurar. Just då dök Heshetens röst upp i P1, där han jobbade som journalist sedan en tid. Tyvärr på en väldigt intressant redaktion varför jag tvingats höra honom otaliga gånger. Det har alltid gett mig ångest. Jag har alltid snabbt bytt kanal eller stängt av radion. Men den här gången bara skrattade jag för det var så väldigt passande – att jag satt där och sket på honom!

Är det lågt av mig? Att jag vissa dagar tänker att fick jag chansen så är det öga för öga som gäller. Att förstöra Heshetens och Ögonfransarnas liv åtminstone lite grann. Få dem att gråta och utveckla social fobi. Få dem att förutsätta att de flesta människor tycker illa om dem. Få dem att känna sig mobbade i alla möjliga sammanhang fast de kanske är jättevälkomna. Men det sitter i ryggraden. Att man en gång blev bortvald. Sitter i ryggraden. Att några killar fick för sig att det var jätteskoj att bilda en mur med sina cyklar.

Vill du fram eller?

Jag vet inte om det hade varit bättre i en annan skola, kanske i en annan stad, rentav i en annan tid. Men jag vet att vem som helst när som helst kan utses till nästa mobboffer. Jag vet också att fina ord är bra och viktiga och att ordets makt är enorm. Men utan handlingar är de ändå intet värda för det barn som inte vill gå hemifrån på morgonen, som kissar på sig, inte kan sova, har ont i magen, i huvudet, helst inte vill finnas.

Helst. Inte. Vill. Finnas.

Mobbning dödar. Armar skärs upp i detta nu och barn googlar på hängsnara. Andra slutar äta och dör bara lite långsammare. Eller bara själsligt. Vilket inte är så bara. Alvedon går alltid att ta några hundra av, det kanske fungerar. Det finns broar och stora vägar. Man kan dricka sig full, sno morsans sömntabletter och cykla ut till badsjön, där man en gång sprang omkring och var godkänd ...

Ja, mobbning dödar. Den som säger annat vet ingenting. Har man fått stenar kastade på sig om och om igen, så lär man sig till slut att det är det enda man är värd. Och så börjar man kasta sten på sig själv. Smärtan förgör och bedövar på samma gång. Det eskalerar. Mer bedövning behövs. Tills man står framför stupet.

Kan barnkonventionens *artikel 6* vara den luftballong som i sista stund plockar upp det suicidala barnet?

Konventionsstaterna erkänner varje barns inneboende rätt till livet. Konventionsstaterna ska till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling.

Jag önskar att det vore så lätt för barnkonventionen är ju så rätt. Men var i Sverige idag råder nolltolerans mot mobbning? Var är de vuxna med mod och auktoritet som griper in vid minsta lilla *fan vad ful du är?* Var är de vuxenväktare med civilkurage som hoppar över staketet och ropar *sluta!* när de går förbi en skolgård och ser ett barn spottas och sparkas på

eller behandlas som luft?

Oj, jag tror jag krockade med lite hästskit! Uäk, känner ni lukten?

Var är jag? Du? Vi?

Här är jag. I hallen hemma i parhuset söder om stan. Det är förmiddag och jag är ganska nyvaken och ska hämta tidningen. Orosfladder i bröstet, huvudet, överallt. För det står några grannar ute på gården med sina lekande barn. Alla är så snälla, här är på riktigt Bullerbystämning (med några små undantag). Ändå vill jag inte gå ut och behöva säga hej, i alla fall inte när de står i grupp sådär. Men jag går ut. Förstås. Passerar hastigt Bullerbymaffian. Ingen säger hej eller är det jag som inte säger hej? Gruset knastrar. Alla barn fortsätter låta, men visst blir de vuxna tystare? Visst stirrar de på min rygg? Ögon bränner. Jag brinner. Av skam. Av hat. Över att jag. Inte de. Jag hämtar tidningen och låtsas jätteintresserad av förstasidesnyheterna. Jag vill inte titta upp. Vill inte vill inte.

Hej Johanna! God morgon.

Glad röst. Han ser ut som en 35-årig Emil i Lönneberga. Ettåringen tultar runt.

Åh, hej!

Och så var det över. Nej förresten, det är aldrig över. Jag nästan gråter där jag sitter och dricker kaffe och läser tidningen. De hoppas att jag ska flytta. Jo, jag vet att det är så. Precis som man på skolor hoppas att den mobbade ska flytta. Särskilt om det *bara* är en som är mobbad och flera som mobbar. Blir liksom så besvärligt att flytta på alla rötägg och det är hur som helst bara bra för den mobbade att byta miljö. Visst?

Jag vill inte. Jag orkar inte. Kan ingen ringa på dörren och

krama mig? Jag dricker upp kaffet och läser klart tidningen.

Johanna Nilsson

Johanna Nilsson

är författare och debuterade med boken *Hon går genom tavlan ut ur bilden* som handlar om mobbning. Hon har samarbetat med Rädda Barnen och Friends och har skrivit ett 20-tal böcker i olika genrer, bland annat *Jag är Leopardpojken* om sina farföräldrars missionsgärning i Kongo och *Det grönnare djupet* som är en fristående uppföljare till **Karin Boyes** *Kallocain*. Johanna har blivit nominerad i barn- och ungdomsboksklassen till Augustpriset två gånger.

Foto: Anna -Lena Ahlström